

อภิปรายทางศาสนากับปัญหา เรื่องความชั่วร้ายและความทุกข์

*วันร จะนู

ความชั่วร้าย (Evil) และความทุกข์ (Suffering) เป็นสภาวะหนึ่งที่มนุษย์โดยทั่วไป ประสบกับตัวเอง และแน่นอนว่ามนุษย์คงไม่พึงปรารถนาและต้องการที่จะหลบหนีจากสภาวะนั้น สภาวะดังกล่าวเกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคนไม่มากก็น้อยในชีวิต มนุษย์จึงมีประสบการณ์กับสภาวะนั้นในช่วงใดช่วงหนึ่งของชีวิต หรืออาจมีอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุที่สภาวะของความชั่วร้ายและความทุกข์ เป็นสภาวะที่มนุษย์ไม่พึงปรารถนา และต้องการที่จะหลีกเลี่ยง จึงเกิดปัญหาที่มนุษย์ต้องการคำตอบนั้นคือสภาวะนั้นมาจากไหน มีสาเหตุมาจากอะไร และสภาวะนั้นมีลักษณะอย่างไร ทำไมจึงต้องมาสัมพันธ์กับมนุษย์โดยที่มนุษย์ไม่ต้องการเสมือนกับเป็นสิ่งแปลกปลอมที่เข้ามาจะมีวิธีการอันใดที่จะหลีกเลี่ยงจากสภาวะอันนั้น

ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นปัญหาสำคัญมากที่มนุษย์ต้องการคำตอบ และในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ได้มีหลักการต่างๆ ที่ให้คำตอบต่อปัญหาดังกล่าว ซึ่งมีอยู่จนถึงปัจจุบันและมนุษย์ยังแสวงหาคำตอบต่อไป ตราบเท่าที่มนุษย์ยังเผชิญกับสภาวะความชั่วร้ายและความทุกข์อยู่

หลักการทางศาสนาต่างๆ ก็เป็นคำตอบหนึ่ง ในการตอบปัญหาเรื่องความชั่วร้ายและความทุกข์ดังกล่าว และเป็นคำตอบที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งก็ว่าได้ เพราะศาสนามีจุดประสงค์ให้มนุษย์มีชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งก็คือการให้มนุษย์พ้นจากความชั่วร้ายและความทุกข์นั่นเองและถือได้ว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของทุกศาสนา

การที่ศาสนามีเป้าหมายสูงสุดดังกล่าวนี้เอง ศาสนาต่างๆ จึงมีวิธีอธิบายความจริงที่มีความสัมพันธ์กับหลักการต่างๆ รวมทั้งเป้าหมายสูงสุดที่มนุษย์ควรบรรลุถึงถ้าจะมองในมุมของวิชาปรัชญา หลักการทางศาสนานั้นมีระบบปรัชญาทั้งอภิปรัชญา (วิธีการอธิบายความจริงของจักรวาล โลก และมนุษย์) ญาณวิทยา (มนุษย์จะรู้ความจริงเหล่านั้นได้อย่างไร) และจริยศาสตร์ (หลักแห่งความประพฤติของมนุษย์ที่จะให้บรรลุถึงความจริงอันนั้น) อย่างครบถ้วนและมีความสัมพันธ์ต่อกัน

ทางวิชาการเราแบ่งหลักการทางศาสนาออกเป็นสองทัศนะใหญ่ๆ ด้วยกันคือ ศาสนาเทวนิยม (Theism) กับศาสนาอเทวนิยม (Atheism) ซึ่งศาสนาต่างๆ ที่จัดอยู่ในแต่ละกลุ่มมีความแตกต่าง

กันในระยะเยียด เช่นศาสนาเทวนิยม มีศาสนาหลักๆ อยู่ในกลุ่มนี้ ได้แก่ ศาสนาคริสต์ อิสลาม ยูดาห์ และศาสนาฮินดู เป็นต้น ก็จะมีเชื่อในรายละเอียดแตกต่างกัน แต่เชื่อถือในพระเจ้าเหมือนกัน ถึงแม้พระเจ้าในแต่ละศาสนาอาจแตกต่างกัน และศาสนาเทวนิยม ได้แก่ ศาสนาพุทธ เช่น และศาสนาเต๋า เป็นต้น มีความแตกต่างกัน แต่ทั้งสองศาสนาก็ไม่เชื่อในพระเจ้าเหมือนกัน เป็นต้น

การอธิบายความชั่วร้ายและความทุกข์ เช่นกัน ทศนะทางศาสนาได้อธิบายความหมายที่มาและวิธีการแก้ปัญหาแตกต่างกัน จึงเป็นเรื่องน่าสนใจว่าศาสนาแต่ละกลุ่มมีการอธิบายความหมายและความมีอยู่ของความชั่วร้ายและความทุกข์ที่มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

บทความนี้ ผู้เขียนจะพิจารณาเฉพาะประเด็นทางอภิปรัชญาของศาสนา การอธิบายความมีอยู่ของความชั่วร้ายและความทุกข์หรือการอธิบายความจริงทางศาสนาต่อปัญหาความชั่วร้ายและความทุกข์ จะพิจารณาคำอธิบายของกลุ่มศาสนาทั้งสองกลุ่ม ผู้เขียนจะพิจารณาศาสนาที่ถือได้ว่าเป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่ม นั่นคือศาสนาเทวนิยมจะใช้ทศนะของคริสต์ศาสนาเป็นหลัก ส่วนศาสนาเทวนิยมจะพิจารณาทศนะพุทธศาสนาเป็นหลักพร้อมทั้งจะพิจารณาทศนะของ Barry L. Whitney¹ ที่แตกต่างจากคำอธิบายของทั้งสองกลุ่ม การพิจารณาทศนะของคริสต์ศาสนาและพุทธศาสนาในฐานะตัวแทนของกลุ่มศาสนา ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์สองประการ เพื่อความสะดวกและความกระชับในการพิจารณา และยังสามารถนำไปพิจารณาเทียบเคียง กับศาสนาอื่นๆ ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันเพราะถึงแม้ศาสนาต่างๆ จะมีความ

แตกต่างกันแต่ในหลักการอธิบายหลักการความจริงในทางอภิปรัชญามีความคล้ายคลึงกัน

การพิจารณาทั้งสามทศนะนั้น ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความกระจ่างในปัญหานี้และมีได้มีวัตถุประสงค์ที่จะสนับสนุนศาสนาใดหรือทศนะใดว่าตอบปัญหานี้ได้ดีกว่าอีกกลุ่มหนึ่ง หรือทศนะหนึ่ง ซึ่งหากผู้สนใจปรัชญาคนใดทำอย่างนั้น ถือว่าไม่ถูกต้อง เนื่องจากแต่ละศาสนามีคำอธิบายที่ตั้งอยู่บนมูลบท (assuming) ที่แตกต่างกัน นำมาเปรียบเทียบเพื่อหาสิ่งที่ดีกว่าไม่ได้ นอกจากจะเปรียบเทียบเพื่อให้เกิดความกระจ่างในประเด็นต่างๆ และเป็นการทำความเข้าใจที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ความชั่วร้ายและความทุกข์

ความชั่วร้ายหมายถึง สิ่งที่เป็นอันตราย (Injurious) ก่อให้เกิดความเจ็บปวด (Painful) หรือสิ่งที่ก่อให้เกิดความหายนะอย่างใหญ่หลวง (Calamitous) หรืออาจหมายถึงลักษณะทางศีลธรรมที่ไม่ดีหรือเลวทรามนำไปในทางเลว เป็นความประพฤติชั่วของมนุษย์ ตามความหมายทางศีลธรรมนั่นเอง หรืออาจ หมายถึงสิ่งที่ขัดขวางความสำเร็จหรือจุดหมายของมนุษย์รวมถึงความโชคร้าย (Misfortune)²

จากลักษณะความหมายโดยรวมดังกล่าวเราสามารถแยกความหมายออกได้สองความหมายด้วยกันคือ

1. ความชั่วร้ายในทางศีลธรรม (Moral Evil) ซึ่งความชั่วร้ายเป็นผลที่เกิดมาจากการกระทำของมนุษย์โดยเจตนา³

¹Barry L. Whitney เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย Windsor ภาควิชาศาสนศึกษา (Religions Studies) ประเทศแคนาดา

2. ความชั่วร้ายในธรรมชาติ (Natural Evil) ซึ่งความชั่วร้ายเป็นผลที่เกิดขึ้นโดยปกติหรือไม่ปกติของธรรมชาติ เช่น เกิดจากเชื้อโรค (Diseases) ความขาดแคลนทำให้ออดอยาก (Famines) ฝนแล้งไม่ตกตามฤดูกาล (Drought) การระเบิดของภูเขาไฟเป็นสาเหตุนำไปสู่ความหายนะหรือความตายของมนุษย์⁴ เป็นต้น

ทั้งสองความหมายนี้มีลักษณะแตกต่างกันคือ ความหมายที่หนึ่ง ความชั่วร้ายเป็นผลจากการกระทำของมนุษย์ที่ไม่พึงปรารถนา ส่วนความหมายที่สองนั้นเป็นผลมาจากสิ่งภายนอก เข้ามาเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทำให้มนุษย์ไม่พึงปรารถนา กับสภาวะอันนั้นหรือนำไปสู่สภาวะที่เป็นความทุกข์

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ความชั่วร้ายและความทุกข์มีความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลต่อกัน นั่นคือความชั่วร้ายเป็นสาเหตุให้เกิดความทุกข์ ความทุกข์จึงเป็นสภาวะหรือคุณลักษณะที่ทำให้มนุษย์ไม่พึงปรารถนา

ความชั่วร้ายและความทุกข์ทั้งสองความหมายถือว่าเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปเข้าใจได้ไม่ยาก เพราะเป็นข้อมูลและเหตุผลเชิงประจักษ์ เช่น ความชั่วร้ายและความทุกข์ในความหมายที่หนึ่ง ถ้าหากมีใครฆ่าคนหรือทรมานคนโดยไม่มีเหตุผลเราก็ประณามคน ๆ นั้นว่าชั่วร้าย และก่อให้เกิดความทุกข์ต่อคนอื่น ๆ ทั้งผู้ถูกระทำและสังคมโดยรวมหรือความชั่วร้ายและความทุกข์ในความหมายที่สอง เช่น การเกิดน้ำท่วม แผ่นดินไหว เชื้อโรคต่าง ๆ ล้วนก่อให้เกิดความทุกข์ต่อมนุษย์ทั้งสิ้น เห็นได้จากข้อมูลต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ ที่ผ่านมา

ความหมายทั้งสองของความชั่วร้ายและความทุกข์ จึงเป็นความหมายที่ยอมรับกันโดยทั่วไป โดยอาศัยข้อมูลจากข้อเท็จจริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่ปฏิเสธได้ยาก

จากความหมายของความชั่วร้ายและความทุกข์ดังกล่าวเราจะมาพิจารณาว่าภายใต้ขอบเขตของศาสนาสองทัศนะหลัก คือ เทวนิยม (คริสต์ศาสนา) กับอเทวนิยม (พุทธศาสนา) และทัศนะของ Whitney นั้นอธิบายปัญหาดังกล่าวอย่างไร พร้อมทั้งการพิจารณาปัญหาในทางปรัชญาจากการอธิบายดังกล่าวควบคู่กันไป

ความจริงทางศาสนาเทวนิยม (คริสต์ศาสนา)

ต่อปัญหาเรื่องความชั่วร้ายและความทุกข์

การอธิบายความจริงทางศาสนาเทวนิยมนั้น ผู้เขียนจะใช้แนวคิดของคริสต์ศาสนาเป็นหลัก เนื่องจากแนวคิดนี้มีความสำคัญเพราะว่าภายใต้บริบทของปรัชญาศาสนา ทัศนะของคริสต์ศาสนา ได้ทำหน้าที่โดยมีบทบาทหลักในการอธิบายความจริง ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าเป็นระบบปรัชญาที่มีการอ้างเหตุผลสนับสนุนหรือถูกโต้แย้งโดยนักปรัชญาในยุคสมัยต่าง ๆ มาจนถึงปัจจุบัน

เหตุที่การอธิบายความจริงในทัศนะศาสนาเทวนิยม (คริสต์ศาสนา) ยังคงมีเหตุผลอยู่ ก็เพราะได้อธิบายความจริงในศาสนาทั้งหมดเป็นหลักการเดียวกันภายใต้ขอบเขตของหลักการศาสนานั้นคือ เทวนิยม (คริสต์ศาสนา) ถือความจริงสูงสุดที่เป็นหนึ่งเดียวและเป็นหลักการในการอธิบายความจริงทุกอย่างซึ่งก็คือ พระเจ้า (God)⁵ นั่นเอง

²Peter A. Angeles, *Dictionary of Philosophy* (New York : Harper & Row, Publishers, 1981) , p. 86.

³ Ibid.

⁴ Ibid..

พระเจ้าคือหลักการอธิบายทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในศาสนาเทวนิยม (คริสต์ศาสนา) พระเจ้ามีคุณลักษณะต่างๆ มากมาย คุณลักษณะที่สำคัญอันหนึ่งของพระเจ้า ที่มีความสำคัญมากในแนวคิดของทศนะเทวนิยม (คริสต์ศาสนา) นั่นคือ “พระเจ้านั้นได้เป็นผู้สร้างทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่และเราไม่สามารถแบ่งแยกระหว่างพระเจ้ากับการสร้างสรรค์”⁶ ได้ เพราะพระเจ้าคือหลักในการอธิบายความจริงทุกอย่างการที่สรรพสิ่งมีอยู่ที่เพราะการสร้างจากพระเจ้านั่นเอง

ในแนวคิดเรื่องการสร้างนี้เองที่ทำให้มีความเกี่ยวข้องกับปัญหาเรื่องความชั่วร้ายและความทุกข์ ด้วยเหตุว่าแนวคิดนี้มีความสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์แห่งความรอด (History of Salvation) เพราะได้กล่าวถึงความเป็นมาของจักรวาลและเรื่องราวของมนุษย์คู่แรก คือ อัดัมกับอีวาที่ซัดคำสั่งของพระเจ้า อาณาจักรแห่งสวรรค์ทำให้พระเจ้าลงโทษโดยการสาปให้มนุษย์มีบาปติดตัวซึ่งเป็นบาปกำเนิด (Original Sin)⁷ ที่มนุษย์มีอยู่ทุกคน การที่มนุษย์จะมีความสุขในอาณาจักรแห่งสวรรค์ได้ดั้งเดิมนั้น มนุษย์จึงต้องปฏิบัติตามหลักการของศาสนาที่พระเจ้าได้ให้ไว้เพื่อรอวันพิพากษาในวันสิ้นโลกเพื่อลบล้างบาปอันนั้นและกลับคืนสู่สภาพความบริสุทธิ์ดั้งเดิมในอาณาจักรแห่งสวรรค์

นั่นก็หมายความว่า หากมนุษย์ยังมีบาปกำเนิดอยู่นี้มนุษย์ยังต้องเผชิญหน้ากับความชั่วร้ายและความทุกข์ หน้าที่ของมนุษย์คือ การพยายามทำตามหลักศีลธรรมทางศาสนาเพื่อรอวันพิพากษาจากพระเจ้า

ผู้ทำความดีก็จะได้รับการอนุญาตจากพระเจ้าให้มีชีวิตอยู่ในอาณาจักรแห่งสวรรค์ ผู้ที่ทำความชั่วก็จะถูกลงโทษ

จะเห็นได้ว่าในประเด็นเรื่องบาปกำเนิดได้นำไปสู่ความชั่วร้ายและความทุกข์ในความหมายที่หนึ่ง ซึ่งหากมองในมุมมองของเทวนิยม (คริสต์ศาสนา) ก็คือความชั่วร้ายและความทุกข์เกิดจาก ความประพฤติของมนุษย์ที่ไม่พึงปรารถนาจากหลักเกณฑ์ของพระเจ้า พร้อมกันนั้นการปฏิบัติของมนุษย์ในขณะที่มีบาปกำเนิดอยู่นี้หากมนุษย์ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า มนุษย์ก็สามารถพ้นจากความชั่วร้ายและความทุกข์ได้

ส่วนความชั่วร้ายและความทุกข์ในความหมายที่สองนั้น ในทศนะเทวนิยม (คริสต์ศาสนา) มิได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แต่จะเกิดจากพระเจ้า (เพราะพระเจ้าเป็นหลักในการอธิบายความมีอยู่ทุกอย่าง) และจะต้องส่งผลต่อมนุษย์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่งในอันจะก่อให้เกิดความทุกข์ตามมา

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าความชั่วร้ายและความทุกข์ความหมายที่หนึ่ง ทศนะเทวนิยม (คริสต์ศาสนา) นั้น แรกเริ่มหรือในสภาวะที่แท้จริงนั้นไม่ได้มีอยู่ และเกิดขึ้นเพราะมนุษย์เองที่ทำผิดศีลธรรม จึงต้องมาพบกับความชั่วร้ายและความทุกข์ ส่วนในความหมายที่สอง เป็นการสร้างจากพระเจ้าตามวัตถุประสงค์ของพระองค์ซึ่งอาจเป็นการลงโทษต่อมนุษย์ที่ได้ทำผิดศีลธรรมหรืออื่น ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อมนุษย์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม ได้เกิดปัญหาสำคัญตามมา คือ การดำรงอยู่ของความชั่วร้ายและความทุกข์นั้น

⁵John H. Hick นักปรัชญาศาสนาคนสำคัญในสมัยปัจจุบัน ได้ให้ความหมายและรายละเอียดของพระเจ้าในประเด็นต่าง ๆ ในหนังสือ Philosophy of Religion (New Jersey : Prentice - Hall , 1990) , p. 8

⁶John H. Hick, Philosophy of Religion (New Jersey : Prentice-Hall,1990) P.9.

⁷ความเชื่อเรื่องบาปกำเนิด เป็นทศนะหลักของศาสนาคริสต์ แต่ศาสนาเทวนิยมอื่น ๆ อาจไม่ยอมรับทศนะนี้ อย่างไรก็ตามประเด็นเรื่องบาปกำเนิดที่ก่อให้เกิดความชั่วร้ายในพฤติกรรมของมนุษย์นั้น อาจตีความถึงความมีอยู่ของความชั่วร้ายในจิตใจของมนุษย์ก็ได้ ซึ่งมนุษย์ที่ถูกสร้างจากพระเจ้าได้รับสิ่งนี้มาจากไหน อย่างไรเป็นประเด็นที่ศาสนาเทวนิยมอื่น ๆ ต้องพิจารณาเช่นเดียวกัน

ทำให้สังคมมนุษย์เกิดความทุกข์ ทำให้ความคิดเรื่องความรักของพระเจ้าในการเป็นผู้สร้างนั้นดูเหมือนเป็นไปได้ เพราะพระเจ้านั้นมีคุณลักษณะเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ([Omnipotence], [God is all-powerful]) และมีเมตตากรุณา ([Omnibenevolence], [God is perfectly loving])⁸ ต่อมมนุษย์ การมีอยู่ของความชั่วร้ายและความทุกข์จึงทำให้ขัดแย้งกับคุณลักษณะของพระเจ้างดกล่าว นั่นคือ การมีอยู่ของความชั่วร้ายและความทุกข์นั้น หากพระเจ้ารักมนุษย์ มีเมตตากรุณาต่อมนุษย์ เพราะมนุษย์ถูกสร้างโดยพระเจ้า พระเจ้าก็ไม่ควรจะให้มี ความชั่วร้ายและความทุกข์ต่อมนุษย์ หากพระเจ้ามีอำนาจทุกอย่าง พระเจ้าจะต้องทำให้ความชั่วร้ายและความทุกข์หายไป แต่ข้อเท็จจริงก็ยังบ่งชี้ว่าความชั่วร้ายและความทุกข์นั้นยังมีอยู่ ดังนั้นหากพระเจ้าใช้อำนาจพระองค์เพื่อสร้างความชั่วร้ายและความทุกข์มาลงโทษมนุษย์ แสดงว่าพระเจ้าไม่มีเมตตากรุณา หากพระเจ้ามีเมตตากรุณาอย่างหาที่สุดมิได้แต่ความชั่วร้ายและความทุกข์ยังมีอยู่ แสดงว่าพระองค์ยังไม่มีอำนาจเพียงพอจะทำลายความชั่วร้ายและความทุกข์ได้ถึงแม้ความชั่วร้ายและความทุกข์จะเกิดจากเจตจำนงของมนุษย์ก็ตาม หากเราอมรับหลักการอธิบายความจริงตามทัศนะเทวนิยม (คริสต์ศาสนา) ว่าเป็นหลักการเดียวในการอธิบายทุกอย่าง พระเจ้าย่อมสัมพันธ์กับมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะมนุษย์ถูกสร้างจากพระเจ้าซึ่งเป็นสิ่งสมบูรณ์ทุกอย่าง เจตจำนงของมนุษย์จึงต้องเป็นสิ่งสมบูรณ์จากพระเจ้าด้วยเช่นกัน

St. Augustine (354-430 A.D.) ได้คิดแก้ปัญหานี้โดยบอกว่า ความชั่วร้ายและความทุกข์นั้นไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่จริง แต่เป็นผลพลอยได้ของการขาดระเบียบที่ควรจะมีนั่นเอง เช่น บอดตา หมายถึงถึง

ความไม่มีระเบียบ หรือเสียระเบียบทางสรีระวิทยา เพราะตามปกติตาที่ดีที่สามารถมองเห็นอะไรๆ ได้ แต่พอขาดระเบียบก็กลายเป็นตาบอดไปความบอดจึงเป็นผลจากการขาดระเบียบ “เรื่องบาปและความชั่วร้ายก็เช่นกันไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่จริง ไม่ใช่สิ่งที่ถูกสร้างขึ้น แต่เป็นผลพลอยได้ของจิตหรือวิญญาณที่ขาดระเบียบทางศีลธรรมความมีอยู่หรือไม่มีอยู่ของความชั่วร้ายจึงไม่เกี่ยวกับพระเจ้าแต่อย่างใด”⁹

ความจริงของศาสนาอเทวนิยม (พุทธศาสนา)
ต่อปัญหาเรื่องความชั่วร้ายและความทุกข์

การอธิบายความจริงทางศาสนาอเทวนิยม ผู้เขียนใช้ทัศนะของพุทธศาสนาเป็นหลัก ด้วยเหตุว่าเป็นทัศนะที่มีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับการอธิบายความจริงทางศาสนาเทวนิยม (คริสต์ศาสนา) นั่นก็หมายความว่า ได้มีการอธิบายเรื่องความชั่วร้ายและความทุกข์แตกต่างกันตามมาด้วย โดยผู้เขียนใช้หลักไตรลักษณ์ และปฏิจจนุปบาทเป็นทัศนะในการอธิบายความจริงในเรื่องความชั่วร้ายและความทุกข์ ซึ่งหลักการทั้งสองในพุทธศาสนานี้ถือว่าเป็นรากฐานในการอธิบายความจริงทุกอย่าง และหลักการทั้งสองนี้แท้จริงแล้วคือหลักการเดียวกันเพียงแต่แยกออกมาเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนในการอธิบายความจริง นั่นคือหลักไตรลักษณ์นั้นได้กล่าวถึงตัวสภาวะหรือลักษณะของสิ่งต่างๆ ส่วนปฏิจจนุปบาทนั้น คือ สภาพการอาศัยปัจจัยของสิ่งต่างๆ ในการเกิดขึ้นหรือเป็นกฎที่ควบคุมสิ่งต่างๆ และตัวกฎอันนี้ได้ก่อให้เกิดสรรพสิ่งต่างๆ มีสภาวะเป็นไตรลักษณ์นั่นเอง

พุทธศาสนาไม่ยอมรับว่าสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่นั้นเกิดจาก สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นสิ่งเดียวหรือมีสาเหตุแรก

⁸Ibid , P. 39-40.

⁹อดิศดิ์ ทองบุญ, คู่มืออภิปรัชญา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , 2533), หน้า 233.

เหมือนกับทัศนะเทวนิยม (คริสต์ศาสนา) พุทธศาสนายอมรับว่า “แท้จริงแล้วสิ่งทั้งหลายมีอยู่จริงแต่มีอยู่ในรูปของกระแส ส่วนประกอบแต่ละอย่างล้วนประกอบขึ้นจากส่วนประกอบอื่น ๆ ย่อยลงไปแต่ละอย่างไม่มีตัวตนของมันเองเป็นอิสระล้วนเกิดดับต่อกันไปเรื่อย ๆ ไม่เที่ยงไม่คงที่”¹⁰ สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ภายใต้เงื่อนไขของเหตุปัจจัย (conditionally)

พุทธศาสนามีได้ตอบคำถามว่าสิ่งต่างๆ เกิดขึ้นมาจากอะไรหรือมาจากไหน เพราะยอมรับว่าสิ่งต่างๆ นั้นมีอยู่ได้โดยตัวมันเอง พุทธศาสนาตอบคำถามว่าสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่นั้นมีลักษณะอย่างไรและพุทธศาสนาเชื่อว่าการตอบคำถามดังกล่าวนี้คือ การอธิบายความจริงทุกอย่างในตัวเอง การเข้าใจว่าสิ่งที่มีอยู่นั้นมีลักษณะอย่างไร พุทธศาสนาเชื่อว่าจะทำให้เข้าใจความจริงอย่างแท้จริงได้ในท้ายที่สุด

ดังนั้น ภายใต้กระบวนการคิดอันนี้หลักไตรลักษณ์กับปฏิจจสมุปบาท คือการตอบคำถามว่าสิ่งที่มีอยู่นั้นมีลักษณะอย่างไรนั่นเอง

ไตรลักษณ์ คือลักษณะสามประการของสิ่งที่มีอยู่ (The Three Characteristics of Existence) นั่นคือ

1. อนิจจตา (Impermanance) คือความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่ยั่งยืน ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป¹¹

2. ทุกขตา (Stress and Conflict) ความ เป็นทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว ภาวะที่กดตัน ผืน และขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้น เปลี่ยนแปลงไปจะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้

ภาวะที่ไม่สมบูรณ์ที่ความบกพร่องอยู่ในตัวไม่ให้ความสมอยากแท้จริงหรือความพึงพอใจเต็มที่แก่ผู้อยากด้วยตัณหา และก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้เข้าไปอยากเข้าไปยึดด้วยตัณหาอุปทาน¹²

3. อนัตตา (Soullessness and Non-self) ความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มีตัวตนที่แท้จริงของมันเอง¹³

ลักษณะดังกล่าว ของไตรลักษณ์นั้นเกิดจากการควบคุมโดยหลักปฏิจจสมุปบาทที่อธิบายว่า “สิ่งทั้งหลายมีความสัมพันธ์เนื่องอาศัยเป็นปัจจัยแก่กัน สิ่งทั้งหลายมีอยู่โดยความสัมพันธ์ สิ่งทั้งหลายมีอยู่ด้วยอาศัยปัจจัย”¹⁴ ในทางกลับกันการทำให้บางสิ่งไม่มีจึงต้องทำให้บางสิ่งที่เป็นปัจจัยไม่มีอยู่ด้วยเช่นกัน จึงสรุปได้ว่าปฏิจจสมุปบาทนั้นคือกฎที่บอกเราว่า “เมื่อสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้ก็ดับด้วย”¹⁵

ดังนั้นสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ทั้งหมดในธรรมชาติ จึงอยู่ภายใต้หลักปฏิจจสมุปบาททั้งหมดและเพราะอยู่ภายใต้หลักดังกล่าว ทุกสิ่งทุกอย่างจึงมีลักษณะเป็นไตรลักษณ์ดังได้กล่าวไปในข้างต้น

สิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติพุทธศาสนาสามารถแยกได้เป็นสองลักษณะด้วยกันคือ ลักษณะที่เป็นวัตถุกับลักษณะที่เป็นจิตหรือวิญญาณ ทั้งสองลักษณะนี้มีความสัมพันธ์อย่างแยกจากกันไม่ได้โดยเฉพาะเมื่อประกอบกันเป็นมนุษย์ ทั้งสองลักษณะดังกล่าวจึงอยู่ภายใต้หลักปฏิจจสมุปบาทนั้นก็หมายความว่ามนุษย์ก็อยู่ภายใต้หลักดังกล่าวด้วยเช่นกัน

¹⁰พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 67.

¹¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 68.

เมื่อเราพิจารณาปัญหาเรื่องความชั่วร้ายและความทุกข์ในพุทธศาสนานั้นเราจะพบว่าภายใต้กระบวนการความจริงของพุทธศาสนานั้น ความหมายของความชั่วร้ายและความทุกข์ทั้งสองความหมายที่ผู้เขียนได้กล่าวไปในข้างต้น เป็นสภาวะที่อยู่ในหลักการอธิบายความจริงของพุทธศาสนาไม่ได้แยกจากกัน นั่นคือลักษณะของสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่คือความทุกข์นั่นเอง

พุทธศาสนาได้แยกความหมายของความทุกข์ออกเป็นสามประการด้วยกันคือ

1. ทุกขทุกขตา คือ สภาพทุกข์คือทุกข์ หรือความเป็นทุกข์เพราะทุกข์ได้แก่ ทุกขเวทนา ทางกายก็ตามใจก็ตาม ซึ่งเป็นทุกข์อย่างที่เราเข้าใจ สามัญตรงตามชื่อ ตามสภาพ¹⁶

2. วิปริณามทุกขตา คือ ความเป็นทุกข์ เพราะความแปรปรวน ได้แก่ ความสุขซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์เมื่อต้องเปลี่ยนแปลงไปเป็นอื่น¹⁷

3. สังขารทุกขตา คือ ความเป็นทุกข์ เพราะสังขาร ได้แก่ ตัวสภาวะของสังขาร คือ สิ่งทั้งปวงซึ่งเกิดจากปัจจัยปรุงแต่งที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายไปทำให้ดำรงอยู่ไม่ได้พร้อมอยู่เสมอ และก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้ยึดถือด้วยอุปทาน¹⁸

จะเห็นได้ว่าทุกข์ในความหมายของพุทธศาสนานั้น ในความหมายที่ หนึ่ง และ สอง นั้น คือ ความทุกข์ที่เกิดจากตัวมนุษย์เองโดยการไปยึดมั่นด้วยอุปทานว่า ทุกข์ในความหมายที่สามนั้นว่าไม่เป็นทุกข์ ไม่เป็นอนิจจัง

และเป็นอัตตา พุทธศาสนาเรียกว่าอวิชชา คือความไม่รู้ความจริงหรือไม่รู้หลักการปฏิบัติสมุพทานนั่นเอง และจากอวิชชาเนื่องที่ทำให้การประพฤติในทางศีลธรรมของมนุษย์มีความผิดพลาด ก่อให้เกิดความทุกข์ในพุทธศาสนาทั้งความหมายที่หนึ่งและสองดังกล่าว

ดังนั้น จากความหมายของความชั่วร้ายและความทุกข์สองความหมายที่ผู้เขียนได้กล่าวไปในข้างต้น ความชั่วร้ายและความทุกข์ในความหมายความชั่วร้ายทางศีลธรรมนั้นคือความทุกข์ในความหมายที่หนึ่งและสองในพุทธศาสนา ส่วนความชั่วร้ายและความทุกข์ในความหมายของความชั่วร้ายในธรรมชาตินั้น คือ ความทุกข์ในความหมายที่ สามของพุทธศาสนา

นั่นก็หมายความว่า ในพุทธศาสนานั้นยอมรับสภาพความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในธรรมชาติอยู่ก่อนแล้วจึงมีความชั่วร้ายและความทุกข์ในทางศีลธรรมตามมาโดยตัวมนุษย์เองที่ได้เข้าใจความทุกข์โดยธรรมชาติที่เป็นไปตามหลักปฏิจสมุพบาทว่าไม่ใช่ความเปลี่ยนแปลงพยายามหลีกเลี่ยงในที่สุดก็จะประสบกับปัญหาความทุกข์ตามมา

จะเห็นได้ว่า ทั้งสองทัศนะคือ เทวนิยม (คริสต์ศาสนา) และอเทวนิยม (พุทธศาสนา) จึงยอมรับ ความชั่วร้ายและความทุกข์ในความหมายทางศีลธรรมว่าเกิดจากมนุษย์เป็นผู้กระทำเหมือนกัน แต่แตกต่างกันตรงที่ความชั่วร้ายและความทุกข์ในความหมายที่สองหรือความชั่วร้ายและความทุกข์ใน

¹²เรื่องเดียวกัน.

¹³เรื่องเดียวกัน.

¹⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 88.

¹⁵จินดา จันทร์แก้ว, “ปฏิจสมุพบาทในฐานะรากฐานของพุทธอภิปรัชญา” วารสารพุทธศาสตร์ศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 1 (มกราคม-เมษายน) : 65-72.

¹⁶พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2535) หน้า 105.

¹⁷เรื่องเดียวกัน

¹⁸เรื่องเดียวกัน

ทางธรรมชาติ นั่นคือ “ทัศนะเทวนิยม (คริสต์ศาสนา) นั้นยอมรับว่าสิ่งที่มีอยู่นั้นมีความทุกข์ (The Existence of Suffering) ส่วนอเทวนิยม (พุทธศาสนา) นั้นยอมรับว่าความทุกข์นั้นเป็นสภาวะของที่มีอยู่ (The Suffering of Existence)”¹⁹ เหตุที่มีความแตกต่างกันดังกล่าวเพราะทั้งสองทัศนะได้มีกระบวนการอธิบายความจริงที่ต่างกันนั่นเองดังได้กล่าวไปในข้างต้น

ดังนั้น จากปัญหาเรื่องความชั่วร้ายและความทุกข์ว่ามีอยู่อย่างไรนั้น อเทวนิยม (พุทธศาสนา) จะให้คำตอบว่าเกิดจากการกระทำของมนุษย์เอง จากอวิชชาของมนุษย์เอง ความชั่วร้ายและความทุกข์ในธรรมชาตินั้น สำหรับทัศนะอเทวนิยม (พุทธศาสนา) ไม่ใช่สิ่งที่เลวร้ายแต่เป็นสภาพที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ปัญหาดังกล่าวจึงไม่ใช่ปัญหาของทัศนะอเทวนิยม (พุทธศาสนา) เพราะไม่ขัดแย้งกับหลักการอธิบายความจริง สิ่งที่ทัศนะอเทวนิยม (พุทธศาสนา) จะประสบปัญหาคือ คำถามทางอภิปรัชญาว่าสิ่งทั้งหลายในธรรมชาตินั้นเกิดมาจากไหน ในประเด็นนี้ผู้เขียนจะได้พิจารณาในบทสรุปต่อไป

ทัศนะและการแก้ปัญหของ Whitney

การอธิบายปัญหาเรื่องความชั่วร้ายและความทุกข์นั้น นอกจากจะมีแนวทางแบบเทวนิยม (คริสต์ศาสนา) และอเทวนิยม (พุทธศาสนา) ดังได้กล่าวไปแล้ว ซึ่งเป็นทัศนะที่เป็นกระบวนการอธิบายความจริงที่ตั้งอยู่ในมูลบทที่ต่างกันยังอีกทัศนะหนึ่งคือทัศนะของ Whitney ที่อธิบายปัญหาดังกล่าวแตกต่างไปจากสองทัศนะข้างต้น โดยเขาได้เสนอบทความชื่อ An Aesthetic Solution to the Problem of Evil²⁰ ซึ่งเป็นทัศนะที่หาทางแก้ปัญหเรื่องความ

ชั่วร้ายและความทุกข์จากวิธีคิดแบบเทวนิยมโดยตรง โดยเขามองว่าการยอมรับพระเจ้าในความหมายแบบเดิมนั้นทำให้ไม่สามารถอธิบายความชั่วร้ายและความทุกข์ได้

Whitney ได้แย้งว่า ทัศนะเทวนิยมนั้นมีความเข้าใจผิดในมูลบทของศาสนาที่เชื่อในความมีอยู่ของพระเจ้าที่มีคุณลักษณะเฉพาะที่มีอำนาจทุกอย่าง มีเมตตากรุณาอย่างหาที่สุดมิได้ แต่เป็นสาเหตุของความชั่วร้ายและความทุกข์ จึงทำให้หันออกจากจะเกิดคำถามว่าทำไมพระเจ้าจึงเป็นสาเหตุของความชั่วร้ายและความทุกข์แล้ว ยังทำให้การอธิบายปัญหาตามทัศนะเทวนิยมนั้นจะประสบปัญหาการอ้างเหตุผลที่เป็นการทวนคำถามที่ไม่สามารถหาข้อสรุปหรือข้ออ้างได้ (Question-Begging)²¹ เพราะในข้อเท็จจริงได้มีความชั่วร้ายและความทุกข์อยู่ตลอดเวลา การอธิบายว่าพระเจ้าสร้างความชั่วร้ายและความทุกข์ แต่ไม่มีหลักฐานหรือข้ออ้างอันใดว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างขึ้นมา การสรุปว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างจึงไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นข้ออ้างหรือหากบอกว่านี่คือข้ออ้างก็ไม่รู้ว่าอะไรเป็นข้อสรุป เพราะทั้งข้ออ้างและข้อสรุปเป็นประโยคเดียวกันจึงทำให้การอ้างเหตุผลเป็นแบบทวนคำถามดังได้กล่าวไป

Whitney จึงได้เริ่มต้นโดยการยอมรับว่าความชั่วร้ายและความทุกข์นั้นมีอยู่ แล้วให้เราเริ่มต้นโดยการยอมรับในเชิงประจักษ์ว่ามนุษย์นั้นเป็นสิ่งจำกัด ยังไม่มีความสมบูรณ์อย่างแท้จริง มนุษย์มีพัฒนาการมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และมนุษย์นั้นมีความต้องการที่จะมีความหมายและมีคุณค่าในการสร้างโอกาสในการแสวงหาคุณค่าต่างๆ

การแสวงหาคุณค่าของมนุษย์นั้นมีหลายมิติ เช่น ความเข้มแข็ง ความกลมกลืน การสร้างเอกภาพจากความหลากหลาย การเห็นความไร้ระเบียบในชีวิต

¹⁹Arvind Sharma, *The Philosophy of Religion : A Buddhist Perspective* (Oxford: Oxford University Press, 1995) , P. 53.

²⁰Barry L. Whitney, “ An Aesthetic Solution to the Problem of evil” *Philosophy of Religion* 35 (1994) : 21-37.

และสามารถสร้างความกลมกลืนได้ ลักษณะของมนุษย์ เช่นนี้ทำให้เรารู้ว่า แม้ว่าในคุณค่าที่น้อยที่สุด (minimal value) ที่มนุษย์จะมีได้นั้น มนุษย์ก็สามารถสร้างคุณค่าให้กับตัวเองได้ นั่นคือ ไม่ว่ามนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งจำกัดอยู่ในสภาพอย่างไร มีความทุกข์ทรมานขนาดไหน เขายังมีคุณค่าอยู่ทุกๆ คน และเขาสามารถให้ความหมายกับคุณค่าอันนั้นได้ แม้จะอยู่ในสภาพดังกล่าว

และจากการที่มนุษย์สร้างความหมายให้กับชีวิตได้ นี้เองที่ทำให้มนุษย์มีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงการให้คุณค่าจากน้อยที่สุดไปจนมากที่สุดเท่าที่มนุษย์จะมีได้ และคุณค่าที่มนุษย์จะมีได้นั้น มิได้ขัดแย้งกับการมีอยู่ของพระเจ้าเพราะพระเจ้าเป็นคุณค่าที่สมบูรณ์ การให้คุณค่าของมนุษย์จากสภาพที่เป็นอยู่ของแต่ละคนนั้น ทำให้ความชั่วร้ายและความทุกข์ไม่ขัดแย้งกับคุณสมบัติของพระเจ้า เพราะไม่ว่าความชั่วร้ายและความทุกข์มาจากไหน มนุษย์ก็ให้ความหมายได้ทั้งสิ้นและการให้ความหมายนั้นมนุษย์พยายามนำไปสู่สิ่งที่ดีกว่าเรื่อยๆ เพราะมนุษย์มีพัฒนาการ พระเจ้าจึงอยู่ในกระบวนการดังกล่าวของมนุษย์ซึ่งไม่ขัดแย้งกัน

Whitney เชื่อว่าความชั่วร้ายและความทุกข์ มาจากการกระทำของมนุษย์เป็นส่วนใหญ่เมื่อเราสามารถยืนยันความมีอยู่ของพระเจ้าได้โดยเฉพาะในจุดเริ่มต้นข้อเท็จจริงที่มนุษย์ดำรงอยู่นั้นทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ในจุดที่ดีที่สุดของตนเองและพัฒนาการต่อไปได้ความชั่วร้ายและความทุกข์จึงแก้ได้ในความต้องการของมนุษย์เอง ถึงแม้ความชั่วร้ายและความทุกข์จะมีอยู่จริงก็มีอยู่ในฐานะที่สามารถทำให้เหลือน้อยที่สุดได้จากมนุษย์เอง เขาต้องการให้เห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยสิ่งใดที่อยู่นอกเหนือจากความสามารถของมนุษย์

ทัศนะของ Whitney จึงเป็นการเริ่มต้นจากข้อมูลเชิงประจักษ์ไปสู่สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์จะมีได้ ความหมายของพระเจ้าจึงได้เข้ามามีบทบาทในฐานะสิ่งที่เป็นคุณค่าสูงสุดแต่พระเจ้าของเขานั้นไม่ใช่พระเจ้าที่มีความสมบูรณ์ในความหมายที่เป็นผู้สร้างอีกต่อไป แต่พระเจ้าของเขา “เป็นผู้เกี่ยวข้องกับโลกมีปฏิสัมพันธ์กับโลกและมนุษย์ (interactive being)”²²

พระเจ้าของ Whitney นั้น “อยู่ในฐานะแหล่งของความสามารถที่เป็นไปได้ (potentiality) และในฐานะสิ่งโน้มน้าวใจ (persuasive) ทำให้มีทางที่เป็นไปได้ในการสร้างคุณค่าให้กับความหมายในชีวิตของเรา”²³

จะเห็นได้ว่าทัศนะของ Whitney นั้นหากนำไปตอบคำถามที่ว่า การดำรงอยู่ของความชั่วร้ายและความทุกข์มีอยู่ได้อย่างไรนั้น ทัศนะของเขายังประสบปัญหาเหมือนกับทัศนะเทวนิยม (คริสต์ศาสนา) เพราะเขายอมรับความหมายของความชั่วร้ายและความทุกข์โดยแยกออกจากตัวมนุษย์ทั้งความหมายที่หนึ่งและสอง เพราะเขาไม่ได้ปฏิเสธความชั่วร้ายและความทุกข์ในความหมายที่สองเขายอมรับว่ามีความชั่วร้ายและความทุกข์ในจำนวนน้อยที่สุดและยอมรับว่าความชั่วร้ายและความทุกข์นั้นส่วนใหญ่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ (ในความหมายที่หนึ่ง) ทำให้เราตั้งคำถามได้ว่าความชั่วร้ายและความทุกข์ในจำนวนน้อยที่สุดนั้นมาจากไหน และเนื่องจากเขาได้สร้างความเป็นไปได้ที่จะมีพระเจ้า ถึงแม้จะเป็นไปในความหมายของเขาทำให้เราตีความหมายได้หรือไม่ว่าความชั่วร้ายและความทุกข์จำนวนน้อยที่สุดนั้นมาจากพระเจ้าซึ่งหากเป็นเช่นนั้นเขาก็ยังประสบปัญหาเช่นเดียวกับทัศนะเทวนิยม (คริสต์ศาสนา) นอกจากจะให้ความหมายของพระเจ้าว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมบูรณ์เหมือน

²¹การอ้างเหตุผลที่มีปัญหาแบบ Question-Begging ผู้สนใจดูรายละเอียดได้ใน Jay F. Rosenberg, *The practice of philosophy : A handbook for beginner* (New Jersey : Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, 1978), p.40-45.

มนุษย์จึงจะแก้ปัญหาคาการเกิดขึ้นของความทุกข์ที่น้อยที่สุดนี้ได้และเนื่องจากเขาได้ให้ความหมายของพระเจ้าที่แตกต่างจากทศนะเทวนิยม (คริสต์ศาสนา) และให้ยอมรับความชั่วร้ายและความทุกข์ตั้งแต่เริ่มต้นแต่ความชั่วร้ายและความทุกข์ของเขาเป็นสิ่งที่แยกจากตัวมนุษย์จึงทำให้ไม่รู้ว่ามาจากไหนดังได้กล่าวในข้างต้น

การอธิบายความจริงต่อปัญหาความชั่วร้ายและความทุกข์ของ Whitney นั้นจะมีลักษณะเป็นการอุปนัยจากข้อมูลเชิงประจักษ์ไปสู่ข้อสรุปที่เป็นสากลซึ่งแตกต่างจากทศนะเทวนิยม (คริสต์ศาสนา) และอเทวนิยม (พุทธศาสนา) ในข้างต้น ที่ใช้หลักการนิรนัยจากส่วนสากลมาสู่ส่วนย่อย²⁴ นั่นคือ ทศนะของ Whitney นั้นเริ่มจากข้อเท็จจริงเรื่องความชั่วร้ายและความทุกข์ไปสู่คุณค่าสูงสุดที่มนุษย์จะมีได้ส่วนทศนะเทวนิยม (คริสต์ศาสนา) นั้นเริ่มจากพระเจ้ามาสู่ความชั่วร้ายและความทุกข์ ส่วนทศนะอเทวนิยม (พุทธศาสนา) นั้นเริ่มจากไตรลักษณ์และปฏิจจสมุปบาทมาสู่ความชั่วร้ายและความทุกข์ ดังได้กล่าวไปแล้วในข้างต้น

จะเห็นได้ว่าทั้งสามทศนะยอมรับความชั่วร้ายและความทุกข์ในความหมายที่หนึ่ง นั่นคือ ความชั่วร้ายและความทุกข์ที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ส่วนในความหมายที่สองนั้นได้มีความแตกต่างกันด้วยเหตุผลที่มาจากหลักการในการอธิบายความจริงแตกต่างกัน และจากเหตุผลต่างๆ เราจะเห็นได้ว่าศาสนาเทวนิยม (คริสต์ศาสนา) และทศนะของ Whitney นั้นประสบปัญหาในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความจริงกับความชั่วร้ายและความทุกข์ ในความหมาย

ที่สอง ส่วนอเทวนิยม (พุทธศาสนา) นั้นได้ยอมรับความชั่วร้ายและความทุกข์ในความหมายที่สองเป็นอันเดียวกันกับหลักอธิบายความจริงไม่ประสบปัญหาในเรื่องของเหตุผลในการอธิบาย

อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าทศนะอเทวนิยม (พุทธศาสนา) มีเหตุผลดีกว่า เนื่องจากถึงแม้แก้ปัญหारेื่องความชั่วร้ายและความทุกข์ในธรรมชาติได้ แต่ก็ประสบปัญหากับข้อโต้แย้งที่สำคัญในเรื่องสรรพสิ่งมาจากไหน เพราะภายใต้กระบวนการอธิบายความจริงในพุทธศาสนาหลักไตรลักษณ์และปฏิจจสมุปบาทเป็นการบอกว่าสรรพสิ่งรวมทั้งเรื่องความชั่วร้ายและความทุกข์เป็นอย่างไรเท่านั้น แต่ไม่ได้บอกว่ามาจากไหน ซึ่งทศนะเทวนิยม (คริสต์ศาสนา) ตอบปัญหานี้ได้ว่ามาจากพระเจ้าการที่พุทธศาสนาบอกว่าความชั่วร้ายและความทุกข์มาจากอวิชาของมนุษย์คำถามที่ตามมาคือ ทำไมมนุษย์ต้องมีอวิชาเกิดขึ้นการที่มนุษย์มีอวิชา ไปเข้าใจสภาพธรรมชาติผิดพลาดไปจากความจริง ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ในเมื่อจิตใจของมนุษย์ก็เป็นธรรมชาติหรืออยู่ในกระบวนการธรรมชาติอย่างหนึ่ง ปัญหานี้จึงเป็นปัญหาที่พุทธศาสนาต้องตอบและเป็นประเด็นที่น่าจะมีการศึกษาต่อไป

ปัญหาเรื่องความมีอยู่ของความชั่วร้ายและความทุกข์ในทางศาสนานั้นก็เหมือนกับปัญหาอื่นๆ ในทางอภิปรัชญาที่จะต้องเกิดปัญหาในการอธิบายด้วยเหตุผล เพราะปัญหาอภิปรัชญานั้นเป็นปัญหาที่พิสูจน์ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ยาก ศาสนาอาจไม่จำเป็นต้องใช้เหตุผลในการอธิบายแต่อาจต้องใช้

²²Ibid , p.27.

²³Ibid.

²⁴การอ้างเหตุผลในวิชาปรัชญาจะมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ การอ้างเหตุผลแบบนิรนัย (deduction) กับการอ้างเหตุผลแบบอุปนัย (induction) การอ้างเหตุผลแบบนิรนัยจะเป็นการอ้างเหตุผลจากหลักใหญ่มาหาข้อสรุปย่อย ส่วนการอ้างเหตุผลแบบอุปนัยจะเป็นการอ้างเหตุผลจากข้อเท็จจริงส่วนย่อยไปหาข้อสรุปซึ่งเป็นหลักใหญ่ ผู้สนใจดูรายละเอียดจากหนังสือ การใช้เหตุผล : ตรรกวิทยาเชิงปฏิบัติ ภาควิชาปรัชญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หรือหนังสือตรรกวิทยาอื่น ๆ

ศรัทธาในการทำความเข้าใจ แต่การวิเคราะห์ด้วยเหตุผล ก็อาจช่วยให้ปัญหาต่างๆ กระจ่างชัดงายต่อความเข้าใจและง่ายต่อการทำความเข้าใจระหว่างทัศนะต่างๆ ในการอยู่ร่วมกัน ประเด็นไหนที่ยังเป็นปัญหาอยู่ไม่ได้ทำให้ศาสนาต่างๆ ด้อยค่าลงไป เพราะนอกจากเหตุผลแล้วมนุษย์ยังมีศรัทธา เหตุผลไม่ใช่ทั้งหมด ในการทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ ในโลกนี้ มีสิ่งหลายอย่าง

ที่เหตุผลอธิบายไม่ได้ โดยเฉพาะปัญหาอภิปรัชญา อย่างไรก็ตาม การทำปัญหาให้กระจ่างในข้างต้นอาจช่วยให้การเข้าใจปัญหาต่างๆ ได้ดีและจะนำไปสู่การปฏิบัติ และศรัทธาที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจส่งผลให้มนุษย์มีความสุขในชีวิตมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นหน้าที่หนึ่งของวิชาปรัชญาและผู้สนใจในวิชาปรัชญานั้นเอง

บรรณานุกรม

- จินดา จันท์แก้ว. “วิเคราะห์ปัจจุสมุปบาทในฐานะรากฐานของพุทธอภิปรัชญา.” วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา. 1, 1, มกราคม-เมษายน 2537 : 65-72.
- ประเวศ อินทร์ทองปาน. ศาสนาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2537.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. คู่มืออภิปรัชญา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2533.
- Angeles, A. Peter. *Dictionary of Philosophy*. New York : Barnes and Noble, 1981.
- Hick, John H. *Philosophy of Religion*. Englewood Cliff : Prentice-Hall, 1990.
- Rosenberg, Jay f. *The practice of philosophy : A handbook for beginner*. Englewood Cliff : Prentice-Hall, 1978.
- Sharma, Arvind. *The Philosophy of Religion : A Buddhist Perspective*. Oxford:Oxford University Press, 1995.
- Whitney, Barry L. An Aesthetiv Solution to the Problem of Evil. *Philosophy of religion*35. (1994) : 21-37.
- Whitney, Barry L. “An Aestheliv Solution to the Problem of Evil.” *Philosophy of religion*. 35, 1994 : pp. 21-37.